

۱- علت دوام طولانی مدت ( هزار سال ) امپراتوری روم شرقی چه بود ؟

۲- پایتخت امپراتوری روم شرقی کدام شهر بود و دارای چه موقعیتی بود ؟

## قرون وسطا

درس ۱۵

در قرون وسطا، رویدادها و تحولات متعددی در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به وقوع پیوست که بر سرنوشت اروپا و دیگر مناطق جهان تأثیر گذاشت. در این درس، شما علل و نتایج مهم‌ترین این رویدادها و تحولات را بررسی و تجزیه و تحلیل خواهید کرد.

### تحولات سیاسی و اجتماعی

#### فعالیت ۱

باراهنمایی دبیر، نمونه‌هایی از دستاوردهای برجسته تمدن یونان و روم باستان را که در کتاب تاریخ ۱ خواندید به خاطر آورید و بازگو کنید.

#### نقطه چین

همچنان دوام آورد. ج ۱

امپراتوری روم شرقی (بیزانس)

در قرن ۴م، امپراتوری روم بر اثر مشکلات اداری و اقتصادی به دو بخش شرقی و غربی تقسیم شد. امپراتوری روم شرقی یا بیزانس که از اقتصاد و ارتش و به خصوص نیروی دریایی نسبتاً نیرومندی برخوردار بود، در برابر حملات پیاپی سپاهیان مسلمان، با وجود از دست دادن سرزمین‌های آفریقایی و بخش وسیعی از قلمرو آسیایی خود،

ج ۱

ج ۲

قسطنطنیه، پایتخت امپراتوری بیزانس، به سبب برخورداری از موقعیت جغرافیایی و ارتباطی ویژه و داشتن باروهای دفاعی مستحکم، پایگاه مهمی برای تسلط آن امپراتوری بر ولایات تابع و حفاظت از راه‌های مهم تجاری به شمار می‌رفت.

امپراتوری روم شرقی، سرانجام با فتح قسطنطنیه (۴۵۳م/۸۵۷ق) توسط ترکان مسلمان عثمانی متلاشی شد.



کلیسای ایاصوفیه، شاهکار معماری دوران بیزانس - استانبول

### ۳- امپراتوری روم غربی چگونه از هم پاشید؟ توضیح دهید

### ۴- تهاجم ژرمن ها و فروپاشی امپراتوری روم غربی چه آثار و پیامدهایی به دنبال داشت؟

#### کاوش خارج از کلاس

با استفاده از منابعی که دبیر معرفی می‌کند، به صورت گروهی در باره فتح قسطنطنیه توسط سلطان محمد فاتح تحقیق کنید و گزارشی از این رویداد مهم تاریخی تهیه و در کلاس بخوانید.

#### تهاجم ژرمن ها به امپراتوری روم غربی

برخلاف امپراتوری بیزانس، امپراتوری روم غربی نتوانست در برابر سیل تهاجم دسته‌های ژرمن در سده‌های ۵ و ۶م ایستادگی کند و فروپاشید و به چندین سرزمین جدا از هم تجزیه شد که بر هر یک از آنها یکی از دسته‌های ژرمن حکومت می‌کرد. (به نقشه صفحه بعد بنگرید)

تهاجم ژرمن‌ها به امپراتوری روم غربی از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز آثار و پیامدهای زیادی داشت. این

ج۴ یورش‌ها موجب افول شهرنشینی، رکود تجارت و گسترش زندگی روستائینی شد. بیشتر شهرهای اروپای غربی که بر پایه تجارت رونق گرفته بودند به سرعت رو به انحطاط نهادند و متروکه شدند. بازرگانان و صنعت‌گران، شغل خود را رها کردند و به مکان‌های امن گریختند. تعلیم و تربیت و فعالیت‌های فرهنگی از رونق افتاد و بیشتر مدارس تعطیل شد. به مرور زمان علوم، ادبیات، معماری و هنر یونانی و رومی از یاد رفت.

#### بیشتر بدانیم

##### پیشینه ژرمن‌ها

ژرمن‌ها شاخه‌ای از اقوام هند و اروپایی بودند که در جنوب شبه‌جزیره اسکندیناوی و سواحل دریاهای بالتیک و شمال به صورت خانه به دوش می‌زیستند و از طریق ماهی‌گیری و شکار، امرار معاش می‌کردند. در حدود ۱۰۰۰ ق.م برخی از طوایف ژرمن، احتمالاً به دلیل سرما و یخبندان و کمبود مواد غذایی، به مناطق جنوبی‌تر مهاجرت کردند و در ناحیه‌ای که کشورهای کنونی آلمان، لهستان، اتریش و سوئیس قرار دارند، استقرار یافتند. پس از آنکه امپراتوری روم باستان قلمرو خود را به مرکز اروپا گسترش داد و بر سرزمین گُل<sup>۱</sup> (فرانسه و بلژیک) تسلط یافت، با ژرمن‌ها برخورد کرد. رومیان، ژرمن‌ها را به این دلیل که خواندن و نوشتن نمی‌دانستند و با تمدن بیگانه بودند، «بربر» می‌خواندند. در خلال سده‌های دوم و سوم میلادی، دسته‌هایی از ژرمن‌ها به امپراتوری روم سوگند وفاداری یاد کردند و متعهد شدند که از مرزهای شمالی روم، در برابر دریافت زمین دفاع کنند. ژرمن‌ها شامل دسته‌های مختلفی بودند که مهم‌ترین آنها آنگل‌ها، ساکسون‌ها، فرانک‌ها، واندال‌ها، استروگوت‌ها (گوت‌های شرقی) و ویزیگوت‌ها (گوت‌های غربی) بودند.

اگرچه امروزه واژه ژرمن به مردم آلمان اطلاق می‌شود، اما ساکنان بسیاری از کشورهای اروپایی از جمله انگلستان، فرانسه، هلند، اسپانیا، ایتالیا و نیز مهاجران اروپایی که ایالات متحده آمریکا را به وجود آوردند، ریشه و تبار ژرمنی دارند.

۱- گل به منطقه‌ای در غرب اروپا گفته می‌شد که امروزه کشورهای فرانسه، بلژیک و بخش‌هایی از سوئیس، هلند و آلمان در آن قرار دارند.

۵- «پادشاهی شارلمانی» چگونه پایه گذاری شد و مهم ترین پادشاه این حکومت چه کسی بود؟

۶- مهم ترین اقدامات شارلمانی را بنویسید.



نقشهٔ سیاسی اروپا در سال ۵۲۶ م

## فعالیت ۲

با بررسی نقشهٔ فوق بگوئید بر هر یک از کشورها یا مناطق زیر کدام یک از دسته‌های ژرمن تسلط یافتند؟  
فرانسه : انگلستان : آلمان : ایتالیا : اسپانیا :

**پادشاهی شارلمانی و امپراتوری مقدس روم**  
فرانک‌ها دسته‌ای از ژرمن‌ها بودند که با تصرف سرزمین گُل، حکومت خود را بنیان نهادند. آنان پس از گرویدن به دین مسیحیت  
و اتحاد با کلیسای رم، قلمرو خود را گسترش دادند. پادشاهی  
فرانک‌ها در زمان شارل بزرگ، مشهور به شارلمانی (حک ۷۶۸-۸۱۴م)، به اوج قدرت رسید.

## بیشتر بدانیم

### اقدامات پدر و نیای شارلمانی

نیای شارلمانی، شارل مارتل، فرمانده مسیحیانی بود که در سال ۷۳۲م/۱۱۴ق سپاهیان مسلمان را که از طریق اندلس به قلمرو فرانک‌ها حمله کرده بودند، در پواتیه شکست داد و مانع پیشروی بیشتر مسلمانان در اروپا شد. پتن، پسر شارل مارتل و پدر شارلمانی، به درخواست پاپ، به مقابله با لُمباردها (گروه دیگری از ژرمن‌ها) شتافت که به رم حمله کرده بودند. پاپ در سال ۷۵۴م بر سر پتن به عنوان «شاه مورد تأیید خداوند»، تاج گذاشت. پتن پس از شکست لُمباردها، زمین‌های اطراف رم را به پاپ داد و پاپ‌ها تا ۱۸۷۰م بر آن زمین‌ها حاکم بودند (دان و دیگران، تاریخ تمدن و فرهنگ جهان، ج ۲، ص ۱۷۲-۱۷۳).

- سلطه بر اروپای غربی و مرکزی پس از جنگ‌های پی در پی
- اتحاد با پاپ (رهبر مسیحیان) و تأسیس «امپراتوری مقدس روم»
- احیاء نهاد اداری موسوم به کومس یا کنت
- گزینش مأمورانی ویژه برای نظارت بر کار کنت‌ها

۷- کُنت ها در قلمرو «امپراتوری مقدس روم» چه کسانی بودند و چه وظایفی داشتند؟

۸- چه عوامل و زمینه هایی باعث ایجاد «نظام فئودالیسم» در اروپا شد؟



نقشه سیاسی اروپا در قرن ۸ م

### فعالیت ۳

از طریق مقایسه نقشه قلمرو شارلمانی با نقشه سیاسی کنونی قاره اروپا، بگوید قلمرو شارلمانی شامل کدام یک از کشورهای امروزی اروپا می شده است؟

#### نقطه چین

۷ ج می کردند. وی همچنین مأموران ویژه ای را برای نظارت دقیق بر عملکرد کُنت ها برگزید که مستقیماً به پادشاه گزارش می دادند.

#### گسترش و تحکیم نظام فئودالیسم<sup>۲</sup>

۸ ج پس از انقراض امپراتوری شارلمانی در اوایل قرن ۹ م، هرج و مرج اروپا را فرا گرفت و حملات طوایف غیر متمدن از شرق و شمال<sup>۳</sup> موجب گسترش ناامنی شد. پادشاهان به دلیل ناتوانی در تأمین هزینه ارتش، قادر به حفظ اقتدار و امنیت قلمرو خود نبودند. به همین دلیل اربابان (زمین داران بزرگ)، از جمله شاهان، درصدد برآمدند قسمت هایی از زمین ها و

شارلمانی با جنگ های پی در پی که با خونریزی بسیار همراه بود، بخش اعظم اروپای غربی و مرکزی را تا سال ۸۰۰ م تحت سلطه خود درآورد.

شارلمانی، همچون پدر و نیای خود، با پاپ متحد شد و از او در برابر دشمنان و رقیبانش پشتیبانی کرد. پاپ نیز لقب «امپراتور مقدس روم» را به او داد.

شارلمانی برای اداره قلمرو خود، نهاد اداری دوران امپراتوری روم موسوم به کومس<sup>۱</sup> یا کُنت را احیا کرد. کُنت ها به عنوان نماینده پادشاه، مناطق مختلف امپراتوری فرانک ها را اداره

۷ ج

۱- Comes

۲- Feodalism

۳- مجارها و وایکینگ ها

## ۹- «سلسله مراتب فئودالی» رایج در دوره قرون وسطی را با رسم شکل بنویسید

### ۱۰- «واسال ها» یا «باجگزاران» چه وظایفی داشتند؟



قلعهٔ اوراوا - اسلواکی

املاک خود را در برابر دریافت خدمات نظامی و غیرنظامی به زیردستان و یا اشراف درجهٔ دوم واگذار کنند. اشراف درجهٔ دوم هم به نوبهٔ خود همین کار را با زیردستان خود کردند و سلسله مراتبی از ارباب یا فئودال و باجگزار یا واسال<sup>۱</sup> به وجود آمد. واسال به ارباب خود سوگند وفاداری یاد می کرد و موظف بود که هنگام جنگ او را یاری دهد، از کاخ و کوشک او حفاظت نماید و به او عوارض و مالیات بپردازد.

بدین گونه اربابان یا فئودال ها کلیهٔ حقوقی را که خاص شاهان بود، تصاحب کردند؛ به این معنا که از زیردستان خود مالیات می گرفتند، به قضاوت می پرداختند و حتی بعضی از آنان حکم اعدام صادر می کردند. آنان همچنین حق اعلان جنگ و صلح داشتند و پرچم و لوای مخصوص به خود داشتند. نظام فئودالیسم باعث شد که قدرت سیاسی میان فئودال ها یا زمین داران بزرگ و کوچک تقسیم شود.

فئودال ها در قلعه های عظیم که به مثابه پایتخت آنان به شمار می رفت، مستقر بودند.

### نقطه چین

### بیشتر بدانیم



### شوالیه ها و آداب شوالیه گری

شوالیه یا شهنسوار، یکی از درجات تشریفاتی در قرون وسطا بود که به خاندان اشرافی و ثروتمند تعلق می گرفت. شوالیه ها اغلب سواره نظامان شجاع و سلحشوری بودند که برای کشور و سرزمین خود افتخار کسب می کردند. شوالیه گری، تربیت، آداب و رسوم خاص خود داشت. پسران اشراف و نجبا، تربیت شهنسواری و آموختن اخلاق و آداب شوالیه گری را از کودکی آغاز می کردند. آنان از هفت سالگی آداب سوارکاری و فنون نظامی می آموختند و در حدود ۱۴ سالگی به مقام سپردار (اسکواریر) می رسیدند و در خدمت یکی از شهنسواران قرار می گرفتند. وظیفهٔ سپردار، نگهداری از اسب و جنگ افزارهای شهنسوار بود و برای اثبات شایستگی خود در نبرد، شهنسوار را همراهی می کرد. سپردار در حدود ۲۱ سالگی به مقام شوالیه گری می رسید. آیین شهنسواری علاوه بر شجاعت و قدرت جنگاوری، بر فضیلت های زهد و پارسایی مسیحی و انجام خدمات عمومی نیز تأکید می ورزید. اسب، نماد پایگاه اجتماعی شوالیه ها به شمار می رفت.

<sup>۱</sup> - Chevalier (به فرانسوی) / Knight (معادل انگلیسی شوالیه)

<sup>۱</sup> - Vasal

## ۱۱- «اربابان یا فئودال ها» در قرون وسطی از چه اختیاراتی برخوردار بودند؟

## ۱۲- مهم ترین تأثیر سیاسی نظام فئودالی در اروپا چه بود؟

## ۱۳- «سرف ها» چه کسانی بودند و در دوره قرون وسطی چه موقعیتی داشتند؟

### ۱۴- سرف ها به چند دسته تقسیم می شدند؟ توضیح دهید



تابلوی سرکوب شورش کشاورزان توسط اربابان در قرن ۱۴م - انگلستان

وضعیت و موقعیت سرف‌ها: در قرون وسطا کار بر روی

زمین‌های اربابان (فئودال‌ها) به عهدهٔ میلیون‌ها کشاورز وابسته

به زمین بود که به آنها سرف می‌گفتند. گروهی از سرف‌ها،

کشاورزان آزادی بودند که به علت بدهکاری سرف شدند.

همچنین عده‌ای از کشاورزان به خاطر ناامنی و هرج و مرج

زمین خود را به فرد نیرومندی واگذار کردند و در عوض،

از حمایت او برخوردار شدند. سرف‌ها در پایین‌ترین مرتبهٔ

اجتماعی نظام فئودالی قرار داشتند. سرف اجازه نداشت که

ملک ارباب خود را ترک کند، اما در عین حال مانند برده نیز

نبود که قابل خرید و فروش باشد.

## فعالیت ۴

### بررسی شواهد و مدارک

متن زیر را بخوانید و با همفکری: الف) برداشت و تحلیل خود را از نقش و اهمیت «قانون» در اروپای قرون وسطا بیان کنید.

ب) توضیح دهید این جمله حقوق‌دانان قرون وسطا که «هوای شهر، آزادی‌سازی» است، چه ارتباطی با متن دارد؟

رهایی از قید و بندهای نظام سرفی غیرممکن نبود. ساده و رایج‌ترین طریق آزادی، فرار از ملک اربابی و زندگی در جای دیگری

مانند شهر بود. چنانچه اشخاصی ثابت می‌کردند که یک سال و یک روز در شهر سکونت داشته‌اند، از نظر قانون آزاد محسوب

می‌شدند. علاوه بر آن، برخی از سرف‌ها با پرداخت بدهی، انجام خدمات شایسته و یا با اجازهٔ ارباب، آزادی خود را به دست

می‌آوردند (آدلر، فیلیپ جی، تمدن‌های عالم، ج ۱، ص ۳۳۲).

### جنگ‌های صلیبی<sup>۱</sup>

جنگ‌های صلیبی به سلسله‌ای از جنگ‌ها گفته می‌شود که

مسیحیان به دعوت پاپ و به فرماندهی شاهان و اشراف اروپایی

علیه مسلمانان بر پا کردند. این جنگ‌ها حدود دویست سال

(۱۰۹۶م/ ۴۹۰ق - ۱۲۹۱م/ ۶۹۰ق) طول کشید و چون

مسیحیان شرکت‌کننده در آن، نشان صلیب را بر لباس و

پرچم‌های خود نصب کرده بودند، به جنگ‌های صلیبی مشهور

شد.

کشاورزی در قرون وسطا: در قرون وسطا کشاورزی

پیوسته پیشرفت کرد، اما این پیشرفت چندان محسوس نبود.

اختراع خیش آهنی، بهره‌گیری وسیع از اسب در امور زراعی

و استفادهٔ درست از کود حیوانی موجب بهبود کشاورزی و

افزایش محصول شد. با این حال، افزایش میزان تولید محصول

همچنان محدود بود؛ زیرا هر سال حدود یک سوم تا نیمی از

زمین به منظور بازیابی قوت زمین، زیرکشت نمی‌رفت. قحطی و

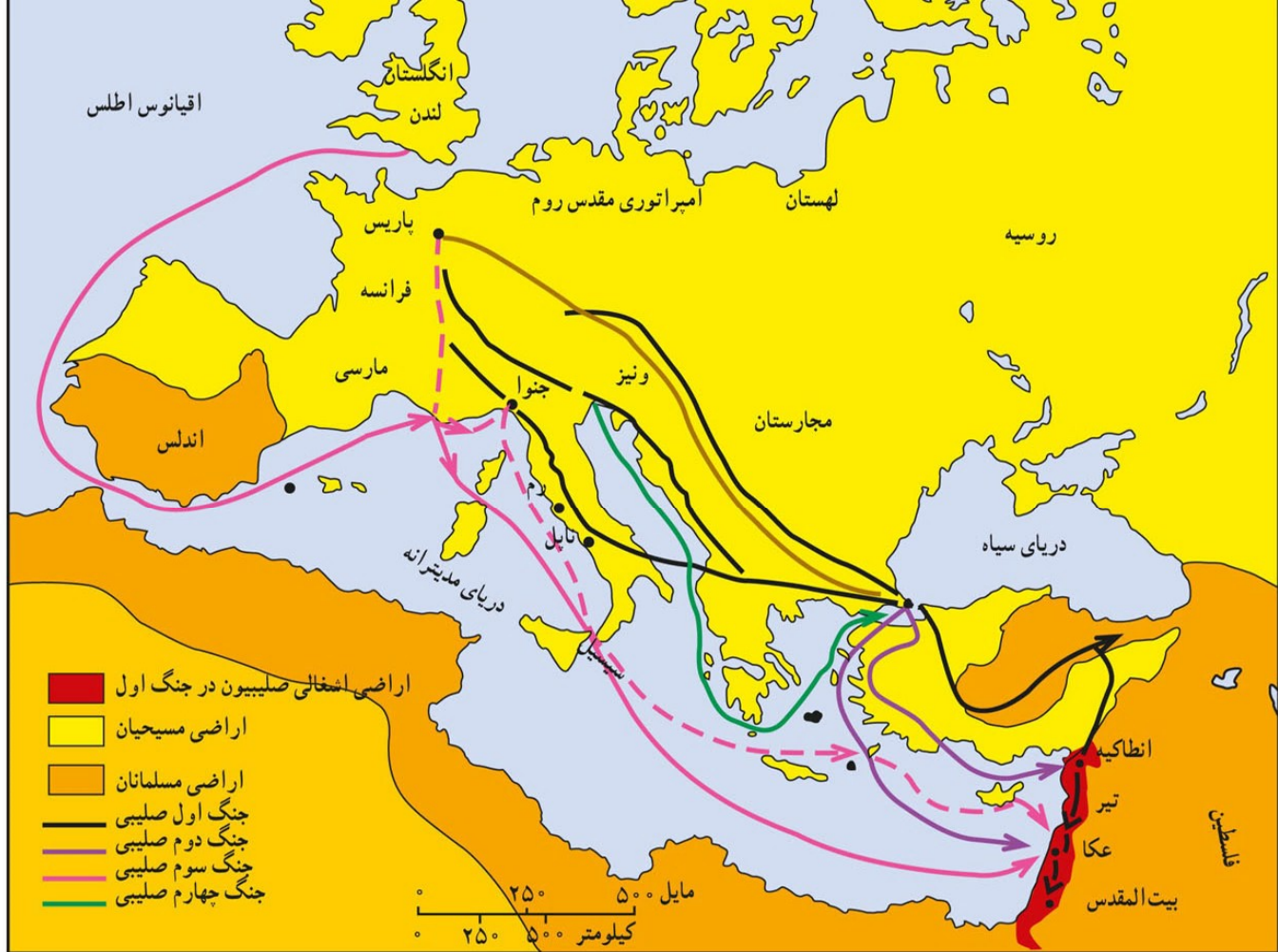
گرسنگی، پیوسته، اتفاق می‌افتاد و وضعیت نامناسب جاده‌ها و

حمل و نقل موجب تشدید آن می‌شد.

<sup>۱</sup> - Crusades

۱۵- عوامل رشد و توسعه کشاورزی از یک سو و دلایل عدم رشد چشمگیر کشاورزی در قرون وسطی از سوی دیگر را مورد بررسی قرار داده و بنویسید چه عواقبی به دنبال داشت؟

۱۶- منظور از «جنگ‌های صلیبی» چیست و چرا به این نام معروف شده است؟



نقشه جنگ های صلیبی

علل و عوامل جنگ های صلیبی: مجموعه ای از علل و عوامل مختلف دینی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در بروز جنگ های صلیبی نقش داشت.



پاپ اوربان دوم هنگام موعظه و تشویق مسیحیان برای شرکت در جنگ های صلیبی - اثر جین کلمبو نقاش فرانسوی قرن ۱۵م

۱- مشکلات اقتصادی و اجتماعی سرزمین های اروپایی :  
به دنبال هجوم و مهاجرت گسترده طوایف ژرمنی به سرزمین های اروپای غربی و رکود و تعطیلی فعالیت های تجاری و کارگاهی، این سرزمین ها با مشکلات اقتصادی و اجتماعی متعددی همچون افزایش جمعیت، بیکاری، فقر و کمبود مواد غذایی مواجه شده بود. از این رو، پادشاهان و فئودال ها به منظور کاهش مشکلات اقتصادی و اجتماعی قلمرو خود، تلاش می کردند تا مردم را تشویق کنند که برای شرکت در جنگ های مذهبی، راهی سرزمین های دور دست شوند. در آن زمان، گروهی از اروپاییان که به عنوان زائر به بیت المقدس رفت و آمد داشتند، آوازه ثروت، رفاه و رونق سرزمین های اسلامی را به گوش دیگران رسانیده بودند.

۱۸ج

۱۸ج

۱۷- علل و عوامل بروز جنگ های صلیبی را فقط نام ببرید. جواب : (تیرهای ۱ تا ۳)

۱۸- چه مشکلات اقتصادی و اجتماعی در اروپا زمینه بروز جنگ های صلیبی را فراهم آورد ؟

## ۱۹- چه عاملی موجودیت امپراتوری روم شرقی (بیزانس) را به خطر انداخت و چه ارتباطی با جنگ های صلیب دارد؟

### ۲۰- پیروزی مسیحیان بر مسلمانان اندلس چه تأثیری در روند جنگ های صلیبی داشت؟



تابلوی فرمانده شکست خورده صلیبیون در برابر صلاح الدین

### ۲- به خطر افتادن موجودیت امپراتوری بیزانس:

پیروزی سلجوقیان بر امپراتوری بیزانس در جنگ ملازگرد (۴۶۳ق/ ۱۰۷۱م) و پیشروی آنان در آسیای صغیر، موجب شد که امپراتور روم شرقی از پاپ، علیه مسلمانان درخواست کمک کند. در پی این تقاضا، پاپ اوربان دوم<sup>۱</sup> مسیحیان را به حمله به سرزمین های اسلامی و جنگ با مسلمانان فرا خواند.

۱۹ج

۳- موفقیت های نظامی مسیحیان در اندلس: در قرن ۱۱م، به دلیل ضعف و اختلافات داخلی حاکمان مسلمان در اندلس، مسیحیان توانستند بخش های وسیعی از آن سرزمین را به تصرف خود درآورند. این پیروزی ها، انگیزه و روحیه صلیبیان را برای شرکت در نبرد علیه مسلمانان که از سوی کلیسا جنگ مقدس اعلام شده بود، دو چندان کرد.

۲۰ج

### روند جنگ های صلیبی: صلیبیان در نخستین جنگ

صلیبی با استفاده از غفلت حکومت سلجوقی و اختلاف و دشمنی هایی که میان خلافت های فاطمیان و عباسیان وجود

۲۱ج

داشت، شهر بیت المقدس و چند شهر دیگر منطقه شام در سواحل شرقی مدیترانه را تصرف کردند (۱۰۹۹م/ ۴۹۳ق) و ساکنان مسلمان و یهودی آن شهرها را از دم تیغ گذراندند.

۲۱ج

پس از آنکه صلاح الدین ایوبی، سردار کُرْد مسلمان، بیت المقدس را از اشغال صلیبیان آزاد کرد (۵۸۳ق/ ۱۱۸۷م)، پادشاهان، فتودال ها و شوالیه های اروپایی به تشویق پاپ چندین جنگ دیگر را به راه انداختند، اما توفیقی نصیب آنان نشد. جنگ های صلیبی سرانجام با پیروزی مسلمانان و بیرون راندن صلیبیان از آخرین پایگاهشان در سواحل شام به پایان رسید (۱۲۹۱م/ ۶۹۰ق).

۲۲ج

آثار و پیامدهای جنگ های صلیبی: اگرچه مسلمانان در جنگ های صلیبی پیروز شدند و توانستند سرزمین های خود را حفظ کنند، اما از آنجا که میدان های جنگ، در بخشی از قلمرو اسلامی یعنی فلسطین، شام و مصر واقع بود، آسیب و خسارت های جانی و مالی فراوانی برای ساکنان این مناطق به بار آورد.

در مقابل، صلیبیان اگرچه در جنگ های صلیبی به لحاظ سیاسی و نظامی شکست خوردند، اما بهره های اقتصادی، فرهنگی و علمی فراوانی از این جنگ ها بردند. اروپاییان که در آن زمان از نظر پیشرفت های علمی و فرهنگی و رفاه اقتصادی در سطح بسیار پایین تری از مسلمانان و دیگر مردمان مشرق زمین به سر می بردند، در نتیجه این جنگ ها با تمدن باشکوه اسلامی آشنا شدند. در حقیقت جنگ های صلیبی، زمینه ساز انتقال دستاوردهای گوناگون تمدن اسلامی به خصوص دستاوردهای علمی مسلمانان به اروپا شد. بر اثر این جنگ ها، اطلاعات جغرافیایی اروپاییان افزایش یافت و بنادر مهم اروپایی در دریای مدیترانه از نو شکوفا شدند و دوباره رونق گرفتند.

### ۲۱- در خصوص « جنگ اول صلیبی » توضیح داده و مهم ترین نتیجه این جنگ چه بود؟

### ۲۲- نقش « صلاح الدین ایوبی » در جنگ های صلیبی چه بود و اروپایی ها چه واکنشی نشان دادند؟

### ۲۳- میدان اصلی جنگ های صلیبی کدام سرزمین ها بود؟ جواب: ( فلسطین - شام - مصر )

**۲۴- پادشاهان اروپایی برای افزایش قدرت خود چه اقداماتی انجام دادند و چه نتایجی حاصل شد ؟**

**۲۵- چرا بازرگانان و صنعتگران از ایجاد حکومت های مرکزی قدرتمند در اروپا حمایت می کردند ؟**

### پیدایش پادشاهی های قدرتمند

در سده های ۱۲ و ۱۳م با احیای شهرها و رشد تجارت، به تدریج شاهان نیرومندی در اروپا به ویژه در انگلستان و فرانسه بر سر کار آمدند. این فرمانروایان به منظور ایجاد تمرکز و کاهش وابستگی به نیروی نظامی فئودال ها، اقدام به تشکیل ارتش منظم و دائمی کردند. در نتیجه این اقدام، حکومت مرکزی

۲۴ج

۲۴ج تقویت شد و قدرت اشراف فئودال به طرز چشمگیری کاهش یافت. بازرگانان و صنعتگران در این کار از شاه پشتیبانی می کردند؛ زیرا حکومت مرکزی مقتدر از طریق برقراری نظم و امنیت، وحدت اداری و یکسان سازی قوانین، شرایط مساعدی برای توسعه تجارت و صنعت فراهم می آورد.

۲۵ج

### بیشتر بدانیم



### جنگ های صدساله و پیامدهای آن

یکی از رویدادهای مهم اواخر قرون وسطا، وقوع جنگ طولانی میان فرانسه و انگلستان بود (۱۳۳۷-۱۴۵۳م) که به جنگ های صدساله معروف شد. این جنگ ها بر سر مناطقی از شمال فرانسه که در تصرف انگلستان بود، آغاز شد. در جریان جنگ های صد ساله، دختری روستایی به نام ژاندارک با انگلیسی ها به نبرد برخاست و به قهرمان ملی فرانسویان تبدیل شد. در پایان این جنگ ها، انگلستان تمامی متصرفاتی را که در فرانسه داشت، از دست داد.

جنگ های صدساله به اعتبار و اهمیت شوالیه ها در اروپا آسیب جدی وارد آورد؛ زیرا در طول این جنگ ها، روش های جنگ تغییر کرد. سواره نظام سنگین اسلحه یا شهبازان اهمیت خود را در جنگ ها از دست دادند و پیاده نظام مجهز به تفنگ و برخورداری از پشتیبانی توپخانه به نیروی کارآمد میدان نبرد تبدیل شد. استفاده از باروت که از چین به اروپا وارد شده بود، نقش زیادی در ساخت سلاح های آتشین (تفنگ و توپ) توسط اروپاییان داشت.



تابلوی ژاندارک قهرمان ملی فرانسه



تابلوی جنگ های صدساله - محاصره اورلئان

۲۶ج نبود. تمام کسانی که در خانواده مسیحی به دنیا می آمدند، به این نهاد قدرتمند تعلق داشتند.<sup>۱</sup> کلیسا بر تمام جنبه های زندگی مسیحیان اعمال نفوذ و نظارت می کرد.<sup>۲</sup> در سده های میانه، مقام های کلیسا هدایت جریان فکر و فرهنگ را به دست گرفتند و کلام، فلسفه، اخلاق، ادبیات و هنر را مطابق میل و سلیقه

۲۶ج

### کلیسا و تحولات آن

### جایگاه و موقعیت کلیسا

با گسترش مسیحیت و افزایش شمار مسیحیان در قلمرو امپراتوری روم، کلیساهای متعددی در سراسر آن امپراتوری سر برآوردند. در قرون وسطا هیچ نهادی به اندازه کلیسا تأثیرگذار

۲۷- «رسم بخشش گناهان» در دوره قرون وسطی چگونه رسمی بود و به چه ترتیبی انجام می شد؟

۲۸- در خصوص «دادگاه تفتیش عقاید» یا «انگیزیون» توضیح داده بنویسید با متهمان چگونه برخورد می شد؟



تابلوی قدیسی سن دومینیک در حال نظارت بر سوزاندن کتاب های بدعت آمیز

خود تعلیم می دادند. آنان تفسیر کتاب مقدس را حق انحصاری خود می شمردند و اجازه نمی دادند که این کتاب جز به زبان لاتین به زبان های دیگری ترجمه و منتشر شود.<sup>۴</sup> کلیسا همچنین در قرون وسطا موفقیت زیادی در گسترش مسیحیت در میان ژرمن ها و سایر اقوام مهاجم به اروپا کسب کرد. علاوه بر اینها، کلیسا دارای املاک و زمین های بسیاری در سرتاسر اروپا و به خصوص ایتالیا بود.

۲۶ج

رسم بخشش گناهان از جمله رسوم دینی بود که نفوذ و تأثیر گسترده کلیسا را در قرون وسطا نشان می دهد. بدین منظور شخص گناهکار در برابر کشیش به گناه خود اعتراف می کرد و خواهان بخشش می شد. معمولاً بخشش خواهان، برای لغو کیفر گناهان خویش، پولی را پرداخت می کردند که برای کارهای خیر و عام المنفعه مانند ساخت و تعمیر کلیسا، بیمارستان، سدها و جاده ها مصرف می شد.

۲۷ج

کلیسا در قرون وسطا برای مقابله با بی دینی و بدعت گذاری<sup>۱</sup> و جلوگیری از اندیشه های مخالفان خود، از حربۀ تفتیش عقاید یا انگیزیسیون<sup>۲</sup> استفاده می کرد. متهمان به بی دینی و بدعت گذاری از کلیسا اخراج و به سختی مجازات می شدند. تبعید، مصادره دارایی، به چوب بستن و سوزاندن از جمله مجازات های این گونه متهمان بود.

۲۸ج



تابلوی گالیله در دادگاه تفتیش عقاید؛ او برای حفظ جان خود ناچار شد از عقاید علمی خود عقب نشینی نماید.

۲ - Inquisition

۲۹- آثار و نتایج جنگ های صلیبی را بنویسید

۱- رسم و آیین تازه پدید آوردن

- آسیب و خسارت های جانی و مالی فراوان به مسلمانان و مسیحیان
- آشنایی اروپایی ها با تمدن با شکوه اسلامی
- انتقال دست آوردهای علمی و تمدنی مسلمانان به اروپا
- افزایش اطلاعات جغرافیایی اروپایی ها
- شکوفایی و رونق مجدد بندهای مهم اروپا در دریای مدیترانه

۲۹ج

۲۹ج

### ۳۰- روابط پادشاهان و پاپ ها در طول قرون وسطی ، چه روندی را طی کرد ؟ محورهای اصلی را بنویسید.

#### فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما چرا کلیسا در قرون وسطا با اینکه معتقد بود اجبار در دین مجاز نیست، به حربه تفتیش عقاید متوسل شد؟  
آیا این گونه اقدامها در درازمدت به سود کلیسا و دین مسیحیت بود؟ استدلال کنید.

#### بیشتر بدانیم

##### سلسله مراتب کلیسا

پاپ یا اسقف رم بالاترین و مهم ترین مقام و جایگاه را در تشکیلات کلیسا داشت و دارای نفوذ و قدرت فراوانی در میان مسیحیان بود.  
اداره امور دینی هر یک از نواحی مختلف سرزمین های مسیحی که به آنها اسقف نشین یا اسقفیه می گفتند در اختیار اسقف بود. اسقف ها مسئولیت اداره املاک کلیسا و سرپرستی کشیشان بخش ها و روستاها را در ناحیه تحت اختیار خود بر عهده داشتند.  
چند اسقف نشین بر روی هم «سراسقف نشین» را تشکیل می دادند که سراسقف بر آن ریاست می کرد. در تشکیلات کلیسا، کلیسای روستا، کوچک ترین واحد به شمار می رفت که توسط کشیش اداره می شد. به طور کلی هر ملک اربابی، دارای کلیسایی بود. کشیش های روستا معمولاً افراد کم سواد و یا بی سواد بودند که اداره مراسم دینی و مراقبت از اموال و املاک کلیساها را در روستا بر عهده داشتند.

|                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------|
|                                                                 |
|                                                                 |
|                                                                 |
|                                                                 |
| سلسله مراتب کلیسا<br>را به ترتیب اهمیت<br>در جدول بالا بنویسید. |

##### پاپ ها و پادشاهان

روابط کلیسا با شاهان و فئودال ها در قرون وسطا آمیزه ای از اتحاد و همکاری و رقابت و کشمکش بر سر قدرت بود. در سده های نخستین قرون وسطا، پاپ ها از طریق همکاری و اتحاد با شاهان و اشراف اروپای غربی، تلاش های سیاسی و نظامی امپراتوری بیزانس را برای تسلط بر کلیسای رم ناکام گذاشتند.



تابلوی تاج گذاری شارلمانی توسط پاپ لئوی سوم (عید کریسمس ۸۰۰ م)

۳۰ج

- الف ) اوایل قرون وسطی : همکاری و اتحاد برای مقابله با امپراتوری بیزانس
- ب ) اواسط قرون وسطی : رقابت و کشمکش بر سر حقوق سیاسی و قدرت دنیوی
- ج ) اواخر قرون وسطی : اختلاف و درگیری شدید بر سر انتصاب اسقف ها

۳۰ج

### ۳۱- یک نمونه از اختلاف و درگیری بین پاپ ها و پادشاهان در اروپا مثال بزنید

### ۳۲- وضعیت علم و آموزش را در نیمه اول و نیمه دوم قرون وسطی مقایسه کنید

پس از مرگ شارلمانی (۸۱۴م)، اسقف‌ها و پاپ به سبب آشفتگی اوضاع، مدعی حقوق سیاسی و قدرت دنیوی شدند و در مواقعی پادشاهان و امپراتوران به رقابت و کشمکش پرداختند. در سده‌های ۱۱ و ۱۲م اختلاف و درگیری شدیدی میان پاپ و امپراتور آلمان (امپراتور مقدس روم) بر سر انتصاب اسقف‌ها و اعطای حلقه و عصای اسقفی به وجود آمد.

۳۱ج

## فعالیت ۵

### بررسی شواهد و مدارک

پاپ بونیفاس هشتم<sup>۱</sup> (۱۲۹۴-۱۳۰۲م) که با فیلیپ چهارم (شاه فرانسه از ۱۲۸۵ تا ۱۳۱۴م) اختلاف و درگیری شدیدی پیدا کرده بود، بیانیه مهمی را صادر کرد. این بیانیه یکی از گویاترین اسناد سیاسی قرون وسطا به شمار می‌رود. بخش‌هایی از بیانیه مذکور را بخوانید و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید.

«... ما قاطعانه معتقدیم و کاملاً معترفیم که فقط یک کلیسا... وجود دارد و بیرون از آن، نه رستگاری هست و نه آمرزش گناهان... کلام انجیل بشارت‌دهنده به ما می‌گوید که در رم‌هاش دو شمشیر هست، یکی دینی و دیگری دنیوی... بنابراین هر دو شمشیر روحی و مادی در اختیار کلیسا هستند؛ در واقع یکی به خاطر کلیسا آن را به کار می‌برد و دیگری به وسیله خود کلیسا استفاده می‌شود. یکی در دست روحانی است و دیگری در دست شاهان و شهبازان که فقط به اراده و رضایت ضمنی شمشیر روحانی به کار برده می‌شود. به علاوه، یک شمشیر وظیفه دارد تابع شمشیر دیگری باشد؛ قدرت دنیوی وظیفه دارد تا از قدرت مذهبی تبعیت کند...»

در واقع ما اعلام می‌کنیم و به صراحت می‌گوییم همه مخلوقات خدا برای رستگاری خود می‌باید مطیع پاپ رم باشند» (فولگل، تمدن مغرب زمین، ج ۱، ص ۵۰۴).

۱- به نظر شما چرا این متن برای مورخان ارزشمند است و در شناخت و تحلیل چه مسائل و موضوعاتی به آنان کمک می‌کند؟

۲- این متن چه دیدگاه و نگرشی را در خصوص رابطه نهاد مذهب با نهاد سیاست بیان می‌کند؟

۳- برداشت و قضاوت شما از واژه «رمه» و جمله «همه مخلوقات خدا برای رستگاری می‌باید مطیع پاپ رم باشند» در متن بالا چیست؟

۱- Boniface VIII

### ۳۳- اقدامات شارلمانی را در زمینه علم، دانش و فرهنگ بنویسید

### علم و آموزش

۳۳ج علمای مسیحی را از انگلستان، ایرلند و ایتالیا برای مطالعه و تدریس در آن مدرسه دعوت کرد. در نیمه دوم قرون وسطا به ویژه بعد از جنگ‌های صلیبی، به سبب رونق شهرهای اروپایی و افزایش ثروت و رشد جمعیت شهری، نیاز به علم و آموزش بیشتر شد. پادشاهان، فئودال‌ها، کلیسا و بازرگانان، نیازمند افراد باسواد و حساب‌دان بودند. همچنین در آن دوره ضرورت وجود حقوق‌دانان برای حل و فصل دعاوی بیش از گذشته احساس می‌شد.

در نیمه نخست قرون وسطا به دلیل افول شهرها، فعالیت‌های علمی و فرهنگی، کساد و بی‌رونق شده و عمده آموزش به تربیت کشیشان و مبلغان مذهبی اختصاص یافت. در این دوره کلیسا سیطره زیادی بر ابعاد مختلف فرهنگ و نظام تعلیم و تربیت داشت. در میان فرمانروایان آن عصر، شارلمانی علاقه و توجه خاصی به دانش و تعلیم و تربیت نشان داد. او مدرسه‌ای در کاخ سلطنتی در پایتخت خود تأسیس نمود و

۳۲ج

۳۳ج

### از زمان جنگ‌های صلیبی

۳۴ج

۱- رونق شهرهای اروپایی

۲- افزایش ثروت

۳- رشد جمعیت شهری

۳۴ج

۳۴- از چه زمانی و به چه دلایلی، در اروپا

نیاز به علم و آموزش بیشتر شد؟

### ۳۵- روند توسعه مراکز علمی و دانشگاه ها در اروپا را در دوره قرون وسطی بررسی کنید

### ۳۶- در قرون وسطی زبان رسمی چه زبانی بود و توجه علوم مختلف چگونه بود ؟



نقشه دانشگاه‌های اروپا در سده‌های ۱۳ و ۱۴ م

ج ۳۵

مدرسه‌های حقوق و طب از نخستین مراکز آموزش عالی اروپایی بودند که در ایتالیا گشایش یافتند (قرن ۱۱ م). پس از آن به تدریج مدارس و دانشگاه‌ها توسعه پیدا کردند. کتاب قانون ابن سینا در پزشکی، از متون اصلی آن دانشگاه‌ها بود. دانشگاه پاریس نیز به فرمان پادشاه فرانسه تأسیس شد (۱۲۰۰ م). طالبان علم در این دانشگاه به تحصیل حقوق، فلسفه و الهیات مسیحی می‌پرداختند.

ج ۳۵

در آن زمان آموزش رسمی به زبان لاتینی بود و بر دانش الهیات مسیحی، فلسفه و منطق تأکید می‌شد و به علوم تجربی و مهندسی توجهی نمی‌شد.

ج ۳۶

دانشمندان اروپایی در قرون وسطا از طریق ترجمه آثار و نوشته‌های فیلسوفان مسلمان مانند ابوعلی سینا و ابن رشد با اندیشه‌های فلسفی فیلسوفان بزرگ یونان باستان همچون ارسطو و افلاطون آشنا شدند. توماس آکویناس<sup>۱</sup>، برجسته‌ترین فیلسوف اروپایی در سده‌های ۱۲ و ۱۳ م بود که در یکی از مهم‌ترین کتاب‌های خود با عنوان «اصول الهیات» از برهان‌های ارسطو برای اثبات خدا استفاده کرد. نظریات فلسفی او تا قرن‌ها به عنوان فلسفه رسمی کلیسای کاتولیک به شمار می‌رفت.

ج ۳۷

ج ۳۸

ج ۳۸

### ۳۷- مهم‌ترین فیلسوفان مسلمان که بر اندیشه اروپائیان تأثیر گذار بودند چه کسانی بودند و این تأثیر چگونه بود ؟

پرسش‌های نمونه

- ۱) مهم‌ترین پیامدهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی یورش ژرمن‌ها به امپراتوری روم غربی چه بود؟
- ۲) چه عواملی موجب گسترش نظام فئودالی (زمین‌داری) در اروپای غربی شد؟
- ۳) تأثیر مشکلات اقتصادی و اجتماعی سرزمین‌های اروپایی را بر بروز جنگ‌های صلیبی توضیح دهید.
- ۴) موقعیت کلیسا را در قرون وسطا به اختصار شرح دهید.
- ۵) عوامل مؤثر بر رونق و رشد علم و آموزش در نیمه دوم قرون وسطا را بیان کنید.

<sup>۱</sup> - Thomas aquinas

### ۳۸- برجسته‌ترین فیلسوف اروپایی قرون وسطی چه کسی بود و چه تأثیری بر فضای علمی آن دوران گذاشت ؟